

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019). Спеціальність – 281. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2023. № 9.*

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2023.9.26>**

**УДК 351.83**

*Б. С. Будеянський,  
аспірант спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»  
кафедри публічного управління та адміністрування,  
Університет Григорія Сковороди в Переяславі  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6110-6701>*

## **НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

*B. Budeyansky,  
Postgraduate student of specialty 281 "Public management and  
administration" of the department of public management and administration,  
Hryhoriy Skovoroda University in Pereyaslav*

## **REGULATORY AND LEGAL BASIS OF PUBLIC MANAGEMENT OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION IN UKRAINE**

*У статті проаналізовані нормативно-правові засади публічного управління соціальним захистом населення в Україні. Зазначено, що найважливішою складовою соціальної політики є соціальний захист населення. Дана політика спрямовується на надання кожній людині соціальних юридичних гарантій та реальних можливостей з метою*

здійснення її прав щодо забезпечення належного рівня життя, що необхідне для розвитку особистості, нормального існування та відтворення.

Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення складає сукупність правових норм, що закріплено у системі нормативно-правових актів різної юридичної сили та регулюють діяльність органів публічного управління у сфері соціального захисту населення. До того ж, у відповідних джерелах права як на національному, так і на міжнародному рівні визначено правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення. До того ж, аналізуючи норми чинного законодавства та наукові позиції з цього приводу дає можливість стверджувати, органам публічного управління необхідно під час впорядкування суспільних відносин у сфері соціального забезпечення населення дотримуватися також і міжнародних стандартів.

Нормативно-правове забезпечення як один із елементів процесу правового впливу виконує свою роль організуючого механізму, що дозволяє реалізувати правозастосовну діяльність публічних органів, посадових осіб. Оскільки правозастосовна діяльність складає основи сукупності правових норм, об'єднаних у галузі, правове забезпечення може диференціюватися за галузевою ознакою (наприклад, забезпечення адміністративно-правове, кримінально-правове, цивільно-правове, конституційно-правове). Диференціація правового забезпечення необхідна задля розуміння природи нормативно-правового забезпечення публічного управління соціальним захистом населення.

Нормативно-правове забезпечення – це динамічний процес, що є супутнім у масиві засобів правового впливу на суспільні відносини. Так само, як і застосування права, правове забезпечення ґрунтується на активній поведінці його суб'єктів. Юридичною основою правового забезпечення публічного управління виступають норми кількох галузей права, надаючи йому комплексного характеру. Істотним елементом правового забезпечення публічного управління соціальним захистом є підвищення рівня правової

культури населення, мета якого полягає в тому, щоб сформувати легітимне ставлення до соціальної політики держави стосовно органів публічного управління.

*The article analyzes the regulatory and legal principles of public management of social protection of the population in Ukraine. The author states that the most important component of social policy is social protection of the population. This policy is aimed at providing every person with social legal guarantees and real opportunities in order to exercise their rights to ensure an adequate standard of living, which is necessary for personality development, normal existence and reproduction.*

*Normative and legal provision of public management of social protection of the population is a set of legal norms that are fixed in the system of normative and legal acts of different legal force and regulate the activities of public administration bodies in the field of social protection of the population. In addition, in the relevant sources of law, both at the national and international level, the legal provision of public management of social protection of the population is defined. In addition, analyzing the norms of current legislation and scientific positions on this issue makes it possible to assert that public administration bodies must also adhere to international standards when regulating social relations in the field of social welfare of the population.*

*Regulatory and legal support as one of the elements of the process of legal influence fulfills its role as an organizing mechanism that allows the implementation of law enforcement activities of public bodies and officials. Since law enforcement activity forms the basis of a set of legal norms united in the field, legal support can be differentiated according to the branch (for example, support administrative-legal, criminal-legal, civil-legal, constitutional-legal). Differentiation of legal support is necessary for understanding the nature of regulatory and legal support for public management of social protection of the population.*

*Normative and legal support is a dynamic process that is concomitant in the array of means of legal influence on social relations. Just like the application of law, legal security is based on the active behavior of its subjects. The legal basis of legal support for public administration is the norms of several branches of law, giving it a complex character. An essential element of the legal provision of public management of social protection is to increase the level of legal culture of the population, the purpose of which is to form a legitimate attitude to the social policy of the state in relation to public management bodies.*

**Ключові слова:** *публічне управління, соціальний захист населення, пільги, соціальне страхування, пенсія, соціальні допомоги, дотації.*

**Keywords:** *public administration, social protection of the population, benefits, social insurance, pension, social benefits, subsidies.*

**Постановка проблеми.** Публічне управління соціальним захистом населення цивілізованого суспільства – один із основних напрямів соціальної політики країни. Керівництво країни, яке здійснює публічне управління соціальним захистом населення, ставить перед собою основну мету – підтримання стабільності доходів громадян, надання рівного доступу до надання медичної допомоги та соціальних послуг, насамперед особам, які гостро потребують цього.

Негативно впливає на реалізацію основних принципів соціальної політики, загалом, сучасний стан української економіки, сформований соціально-економічною та політичною кризою. Відомо, що головною її складовою є забезпечення прав громадян на соціальний захист. Держава знову зіткнулася з проблемою підтримки та забезпечення малозабезпечених верств населення.

Від національних умов залежить рівень соціального захисту, на який може розраховувати людина. Як мінімум, соціальний захист має надаватися без дискримінації та має забезпечувати базовий рівень пільг, щоб окремі люди та сім'ї мали можливість отримувати хоча б мінімальні медичні

послуги, дах та житло, водопостачання та каналізацію, продукти харчування та початкову освіту.

Найважливішою складовою соціальної політики є соціальний захист населення. Дана політика спрямовується на надання кожній людині соціальних юридичних гарантій та реальних можливостей з метою здійснення її прав щодо забезпечення належного рівня життя, що необхідне для розвитку особистості, нормального існування та відтворення.

**Аналіз останніх публікацій.** Питання врегулювання системи публічного управління соціальним захистом населення, трансформація соціального забезпечення, запровадження інноваційних механізмів соціального захисту населення, аналіз сучасних механізмів фінансування системи публічного управління соціальним захистом населення, проблеми соціального страхуванням як основи соціального захисту населення аналізують зокрема: В. Антонова, Л.Бабич, Р. Бившев, Л. Васечко, О. Василик, Т. Гітіс, І. Грибоедова, М. Кравченко, І. Кичко, А. Носаньова, Г. Петросян, О. Романюк, В. Тропіна, Є Чемерис, Л. Черненко та ін.

**Мета статті** – системний аналіз нормативно-правових засад публічного управління соціальним захистом населення в Україні.

### **Виклад основного матеріалу.**

В Україні специфіка публічного управління соціальним захистом населення полягає в тому, що воно є прийнятним лише на основі та в межах чинного законодавства.

Нормативно-правові засади публічного управління у сфері соціального захисту населення можна трактувати як сукупність правових норм, закріплених у системі чинного законодавства різної юридичної сили та регулюють здійснення публічного управління соціальним захистом населення.

Нормативно-правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення в Україні доцільно класифікувати таким чином:

1) залежно від рівня правового забезпечення – через виокремлення національних та міжнародних законодавчих актів;

2) залежно від предмету правового регулювання – через виокремлення тих, що регулюють сферу соціального забезпечення населення та тих, що регулюють повноваження суб'єктів публічного управління у сфері соціального забезпечення населення;

3) залежно від виду джерела права, де вони знайшли своє закріплення, через виокремлення формалізованих джерел (Конституція України, закони України та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори), неформалізованих джерел (м'яке право, акти органів міжнародних організацій), судових рішень (рішення Конституційного суду України, Верховного Суду, Європейського Суду з прав людини) [1, с. 45].

Окрім того, при дослідженні питань публічного адміністрування у сфері соціального захисту населення є необхідною систематизація правових засад для виявлення як специфіки правового закріплення публічного адміністрування саме у сфері соціального захисту населення, так і наявних у ньому прогалин.

У Конституції України на сьогодні закріплено термін «соціальний захист», яка містить у собі право на забезпечення громадян у разі втрати годувальника, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, по старості та в інших випадках, безробіття з незалежних від них обставин. Загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням гарантується дане право, яке реалізується за рахунок бюджетних та інших джерел соціального забезпечення, страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також створенням з метою догляду за непрацездатними громадянами мережі державних, комунальних (муніципальних), приватних закладів [2].

З цією метою вважаємо за доцільне звернути увагу на положення Основного закону нашої держави, яким закріплено такі основні положення, що стосуються сфери соціального захисту:

«...людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та безпека є найвищою соціальною цінністю у державі (ст. 3)...»; гарантовано право на належний соціальний захист у випадку втрати годувальника, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, старості, а також безробіття з незалежних від них обставин та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46); виділено перелік основних соціальних прав та свобод людини і громадянина, з-поміж них: право громадян на працю, заробітну плату (ст. 43); право на житло (ст. 47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання і виховання (ст. 52); право на освіту і соціальне забезпечення (ст. 53); право на державний захист сім'ї (ст. 53)...» [2].

У сфері соціального захисту та соціального забезпечення державну політику України станом на сьогодні формує низка актів Верховної Ради України, Президента і Кабінету Міністрів України. Аналізуючи масив нормативно-правових актів слід враховувати, що дані державні органи влади здійснюють нормотворчий вплив на політику України у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, як і в інших галузях, враховуючи розподіл владних повноважень, що закріплені у Конституції України.

Верховна Рада України у такий спосіб реалізує свої повноваження щодо визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку, а також повноваження щодо законодавчого визначення засад соціального захисту. Зазначені повноваження на практиці Верховна Рада України здійснює через прийняття відповідних законів, використання механізмів парламентського контролю (проведення парламентських слухань).

Здійснюючи правове регулювання засад соціальної політики, Президент України виступає як гарант додержання Конституції України, прав та свобод її громадян. Саме тому актами Президента України не

запроваджуються своїми положеннями нові регулювання, а являються додатковими щодо встановлених законами України, про що свідчать назви розпоряджень та указів.

В свою чергу, Кабінет Міністрів України безпосередньо визначено Конституцією України як орган, яким забезпечується проведення політики у сферах праці й зайнятості, а також соціального захисту населення. До його компетенції належить також розроблення та здійснення загальнодержавних програм науково-технічного, економічного, соціального і культурного розвитку України.

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері соціального захисту населення є Міністерство соціальної політики України.

Що стосується законів України, якими визначаються повноваження органів публічного управління у сфері соціального захисту населення, то залежно від спрямованості та визначення конкретної сфери суспільних відносин їх доцільно класифікувати на:

- 1) загальні, які регулюють діяльність суб'єктів публічного адміністрування незалежно від предмету відання (закони України «Про Кабінет Міністрів України» [3], «Про центральні органи виконавчої влади» [4], «Про місцеві державні адміністрації» [5], «Про місцеве самоврядування в Україні» [6] тощо). Так, наприклад, відповідно до положень ст. 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачено, що виконавчі органи сільських, селищних, міських рад вирішують питання надання соціальних послуг, надання компенсацій і пільг громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства; здійснюють комплекс заходів із надання допомоги особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, утримання і виховання дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах [6]. Крім того, згідно ст. 23

Закону України «Про місцеві державні адміністрації», місцеві державні адміністрації у сфері соціального забезпечення та соціального захисту населення наділяються повноваженнями щодо: своєчасного призначення і виплат державних пенсій та допомог; забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю; реалізація державної політики у сфері надання соціальних послуг; здійснення відповідно до закону заходів, спрямованих на запобігання бездомності осіб; створення мережі установ та закладів, що надають соціальні послуги тощо [5].

2) спеціальні, які регулюють суспільні відносини у сфері соціального захисту населення (наприклад, Закони України «Про зайнятість населення», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальні послуги», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» тощо).

З метою виявлення специфіки законодавчого регулювання сфери соціального захисту населення, за доцільне вбачаємо звернути увагу на закони України, якими регулюються суспільні відносини щодо надання різних видів соціальної допомоги та здійснення соціального страхування.

Так, закони, що пов'язані з наявністю різних видів соціальної допомоги, є досить об'ємними. Наприклад: Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» на державному рівні гарантується матеріальна підтримка сімей з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги на підставі врахування складу сім'ї, її доходів та віку дітей шляхом надання: допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомоги на дітей одиноким матерям, допомоги при усиновленні дитини; допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами, допомоги при народженні дитини, одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка», на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність; допомоги на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені

вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня. Окрім того, можуть запроваджуватися додаткові види допомоги та встановлюватися доплати до державної допомоги сім'ям з дітьми за рахунок власних коштів місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та об'єднаннями громадян [7];

У Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» встановлено гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб, а саме: право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування, право на можливість безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців, право на забезпечення безкоштовним харчуванням дітей з числа внутрішньо переміщених осіб чи дітей, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, право на отримання матеріального забезпечення та соціальні послуги тощо [8];

У Законі України «Про соціальні послуги» визначаються основні правові та організаційні засади надання соціальних послуг, які спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання або зменшення їх негативних наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно (наприклад, похилий вік, часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті, невиліковні хвороби, психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин, інвалідність, бездомність,

хвороби, що потребують тривалого лікування, поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків, домашнє насильство, втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі, безробіття, малозабезпеченість особи тощо). До органів публічного управління, які уповноважені у сфері надання соціальних послуг, віднесено: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері соціального захисту населення, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи міських рад міст обласного значення, рад об'єднаних територіальних громад. На законодавчому рівні визначено, що через соціальну профілактику, соціальну підтримку та соціальне обслуговування соціальні послуги мають різне спрямування [9];

У Законі України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено, що місцеві ради: надають позачергово місця дітям військовослужбовців та дітям військовослужбовців, які загинули чи померли або пропали безвісти під час проходження служби, у дитячих закладах за місцем проживання; працевлаштовують у першочерговому порядку дружин військовослужбовців строкової служби у разі їх звільнення при скороченні чисельності або штату працівників, при ліквідації, реорганізації або перепрофілюванні підприємства, установи, організації; забезпечують відселення із закритих та віддалених від населених пунктів військових гарнізонів військовослужбовців, звільнених в запас або у відставку [10];

Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачено відповідно до професійної підготовки і з врахуванням стану здоров'я виконання цільових програм соціального і правового захисту ветеранів війни, надання пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі трудової діяльності; встановлено шляхом створення належних умов для підтримання здоров'я та активного довголіття, організації соціального та інших видів обслуговування, зміцнення матеріально-технічної бази

створених для цієї мети закладів і служб та підготовки відповідних спеціалістів засади забезпечення належних умов життєзабезпечення ветеранів війни. Крім того зазначено, що органи державної влади, підприємства, установи, організації, які з метою формування та реалізації державної політики у сфері соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, взаємодіють між собою та іншими системами державного управління та складають систему соціального захисту ветеранів війни та членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України [11];

Згідно ст. 9 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» закріплено, що органами місцевого самоврядування забезпечується виділення земельних ділянок особам з інвалідністю із захворюваннями опорно-рухового апарату під будівництво гаражів для автомобілів з ручним керуванням поблизу місця їх проживання; центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень, за участю громадських об'єднань осіб з інвалідністю, мають право здійснювати розроблення та координацію довгострокових і короткострокових програм з реалізації державної політики щодо осіб з інвалідністю та контролюють їх виконання[12];

Згідно Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», для забезпечення жилою площею вказаної групи громадян органи місцевого самоврядування щорічно виділяють 15 процентів всього збудованого житла, для чого Кабінетом Міністрів України щорічно виділяються капітальні вкладення обласним державним адміністраціям відповідно до кількості сімей, що самостійно переселилися [13] тощо.

В свою чергу, до законів, що спрямовані на забезпечення здійснення соціального страхування доцільно віднести Закони України: «Про пенсійне

забезпечення», в якому визначено порядок функціонування Пенсійного фонду України, а також гарантовано шляхом встановлення пенсій на рівні, не нижче прожиткового мінімуму соціальний захист пенсіонерів [14]; «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», яким визначено основні засади функціонування Фонду соціального страхування; правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, виділено підстави та порядок соціального страхування залежно від його виду: у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, медичне страхування; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності [15]; «Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», яким виділено інституційний механізм системи соціального страхування та статус страхових фондів як органів, якими здійснюється керівництво та управління передбачених законом видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, акумуляція страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечується фінансування виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та здійснюються інші функції згідно затверджених статутів; закріплено принципи та загальні правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні [16]; «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», який містить специфіку реалізації прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності та порядок взаємодії цих осіб з органами Фонду соціального страхування України для взятої на облік внутрішньо переміщеної особи [8] тощо.

Окрема роль у системі правового забезпечення публічного управління соціальним захистом населення відведена підзаконним нормативно-

правовим актам, серед яких можна виділити: Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, акти органів місцевого самоврядування.

Однак, внаслідок суттєвої зміни суспільних відносин у сфері соціального забезпечення, як відзначає К.В. Гнатенко, виникає необхідність у зміні змісту визнаних принципів права соціального забезпечення. Це, в свою чергу, означає, що залежно від економічного становища в Україні вони повинні формуватися поетапно. Тобто, на сьогодні до основних принципів соціального забезпечення, на думку автора, слід віднести: незменшуваність змісту й обсягу соціальних виплат і послуг; солідарність і субсидування у соціальному забезпеченні; рівність прав і можливостей, заборону дискримінації; соціальну справедливість; всебічність (універсальність) соціального забезпечення; єдність і диференціацію у соціальному забезпеченні населення України; цільове й ефективне використання коштів державних і недержавних соціальних фондів; прозорість, своєчасність і повноту соціального забезпечення населення; державну гарантованість установлених прав у сфері соціального забезпечення; забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, що встановлений законом; врахування вимог норм міжнародних договорів України у сфері соціального забезпечення [17, с. 54].

З цього приводу Л.Ф. Лєскова зазначає, що по суті, розроблена широкомасштабна, комплексна державна програма розвитку соціального забезпечення. У нашій державі таку програму створено вперше і мета її полягає у радикальній зміні системи соціального захисту населення [18, с. 19].

Станом на сьогодні чинним є розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей» від 26.08.2020 р., у якому визначено «...основні шляхи вирішення наріжних соціальних проблем

та впровадження результативної моделі взаємодії між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування задля здійснення державної політики соціального захисту населення та захисту прав дітей із забезпеченням сервісного підходу до надання соціальних послуг, тобто здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей, створення ефективної системи реалізації державної політики з питань соціального захисту населення, захисту прав дітей...» [19].

Варто відзначити, що на рівні національного правового регулювання органів публічного управління соціальним захистом населення доцільно звернути увагу й на міжнародний рівень. Так, відповідно до ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування закріплено, що повинні бути повними та виключними повноваження органів місцевого самоврядування, вони не можуть бути скасовані чи обмежені іншим центральним або регіональним органом, якщо на це немає вказівки вимог закону. До того ж, в межах закону органам місцевого самоврядування надається повне право щодо вільного вирішення будь-якого питання, яке входить до їх компетенції та вирішення якого не доручено жодному іншому органу [20].

З-поміж актів міжнародних організацій, то велике значення у національному правозастосуванні мають положення таких рішень, як: Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. [21], Всесвітня декларація ООН «Про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей» від 30.09.1990 р. [22]); Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 р., затверджена членами ЄС [23], Директива Ради ЄС від 19.12.1978 р. № 79/7/ЄЕС «Про поступову імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення» [24], у якій вперше зосереджено увагу на доцільності впровадження у сфері соціального забезпечення принципу рівності чоловіків і жінок, а саме у статутних схемах, якими забезпечується захист від непрацевдатності, можливої хвороби, старості, професійних захворювань і безробіття, нещасних випадків на

роботі; Європейський кодекс соціального забезпечення від 16.04.1964 р. № ETS № 48, який підписали держави - члени Ради Європи [25] тощо).

Також, варто відзначити, що передумовою дотримання стандартів щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічного управління соціальним захистом населення є закріплення положення, що після використання усіх національних засобів юридичного захисту кожному надається право на звернення за захистом своїх прав і свобод до відповідних органів міжнародних організацій або до відповідних міжнародних судових установ. Саме Європейський суд з прав людини, практика якого застосовується судами на рівні з принципом верховенства права являється такою міжнародною судовою установою та який заснований у 1959 році відповідно до ст. 19 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з метою забезпечення дотримання договірними сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї [26].

Унікальним міжнародним юрисдикційним органом є Європейський суд, оскільки без згоди на це відповідної держави до нього можна звернутись. До того ж Європейський суд не являється вищою інстанцією щодо судової системи держави-учасниці Конвенції, оскільки до його компетенції не входить скасування рішення, винесеного органом державної влади чи національним судом, не має права надавати вказівки законодавцю, давати розпорядження про вжиття заходів, які мають юридичні наслідки, здійснювати абстрактний контроль національного законодавства або судової практики. Суд вправі розглядати лише конкретні скарги на встановлення того чи дійсно були допущені порушення вимог Конвенції [27].

Таким чином, реформування системи соціального захисту, що відобразила позиції цілого ряду політичних діячів, громадських організацій та формувань, знайшла своє вираження у Конституції та законодавстві України.

Дані документи продекламували перехід від принципів загального соціального забезпечення до європейської системи соціального захисту,

визначивши її як державну сферу, що включає органи влади різних рівнів, що забезпечують державну підтримку різним категоріям людей, а також підприємствам і установам. Рішення визначених Конституцією і законами України завдань здійснюється, з одного боку, через реалізацію конституційних прав і соціальних гарантій у сфері життєзабезпечення населення, з іншого – через створення умов розвитку власних ресурсних можливостей людини, вкладених у самозабезпечення.

На жаль, в умовах соціальної дезадаптації суспільства та звуження можливостей самозабезпечення активних соціальних суб'єктів у регіональному законодавстві значну частку становили норми, спрямовані на соціальний захист малозабезпечених верств населення (пенсіонери, інваліди, сім'ї з дітьми). Нормативні документи були побудовані за єдиним зразком, вони фіксували право жителів регіонів на отримання разової або постійної допомоги у разі, якщо сукупний дохід сім'ї, нижчий від встановленого прожиткового мінімуму.

Незважаючи на очевидні переваги нового соціального законодавства, воно не відповідало сучасним вимогам розвиненого суспільства. Багато в чому щойно прийняті закони мали декларативний відсилочний характер тих нормативних актів, які ще не прийняті і, як наслідок, не мали прямої дії.

З'явилася потреба у новому механізмі державного правового регулювання сфери соціального захисту, який би забезпечив баланс між державним та регіональним законодавством. При цьому потрібно активніше задіяти всі рівні соціального захисту населення (державний, регіональний, місцевий), визначити по кожному з них завдання, повноваження, механізми реалізації, джерела фінансування.

**Висновки.** Отже, нормативно-правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення складає сукупність правових норм, що закріплено у системі нормативно-правових актів різної юридичної сили та регулюють діяльність органів публічного управління у сфері соціального захисту населення. До того ж, у відповідних джерелах права як

на національному, так і на міжнародному рівні визначено правове забезпечення публічного управління соціальним захистом населення. До того ж, аналізуючи норми чинного законодавства та наукові позиції з цього приводу дає можливість стверджувати, органам публічного управління необхідно під час впорядкування суспільних відносин у сфері соціального забезпечення населення дотримуватися також і міжнародних стандартів.

Нормативно-правове забезпечення як один із елементів процесу правового впливу виконує свою роль організуючого механізму, що дозволяє реалізувати правозастосовну діяльність публічних органів, посадових осіб. Оскільки правозастосовна діяльність складає основі сукупності правових норм, об'єднаних у галузі, правове забезпечення може диференціюватися за галузевою ознакою (наприклад, забезпечення адміністративно-правове, кримінально-правове, цивільно-правове, конституційно-правове). Диференціація правового забезпечення необхідна задля розуміння природи нормативно-правового забезпечення публічного управління соціальним захистом населення.

Нормативно-правове забезпечення – це динамічний процес, що є супутнім у масиві засобів правового впливу на суспільні відносини. Так само, як і застосування права, правове забезпечення ґрунтується на активній поведінці його суб'єктів. Юридичною основою правового забезпечення публічного управління виступають норми кількох галузей права, надаючи йому комплексного характеру. Істотним елементом правового забезпечення публічного управління соціальним захистом є підвищення рівня правової культури населення, мета якого полягає в тому, щоб сформувати легітимне ставлення до соціальної політики держави стосовно органів публічного управління.

Зміст сучасного законодавчого забезпечення публічного управління соціальним захистом складають взаємопов'язані та взаємозумовлені елементи, що є системою юридично значущих дій, заснованих на правових актах. До елементів законодавчого забезпечення публічного управління

соціальним захистом належить юридично значуща діяльність. Під такою діяльністю розуміється не лише безпосереднє застосування та реалізація чинних норм права у сфері соціального захисту, а й правотворча діяльність уповноважених суб'єктів, що передуює такому процесу.

## Література

1. Чернов С.І., Гайдученко С.О. Текст лекцій з дисципліни «Публічне адміністрування». Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ. 2014. 97 с.
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про Кабінет Міністрів України: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
4. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
5. Про місцеві державні адміністрації: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
8. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
9. Про соціальні послуги: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.
10. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.
11. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.

12. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>.

13. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>.

14. Про пенсійне забезпечення: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

15. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.

16. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text>.

17. Гнатенко К.В. принципи соціального забезпечення – основа галузі права соціального забезпечення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 2(31). С. 52-55. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/564/777>

18. Лєскова Л.Ф. Соціальний захист як необхідний елемент функціонування держави в умовах ринкової економіки. *The Top Actual Researches in Modern Science: proceedings of the International Scientific and Practical Conference (July 18-19, 2015, Ajman, UAE)*. Vol.III . Dubai: Rost Publishing. 2015. p.14 – 22.

19. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 1057-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-p#Text>

20. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text)

21. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text)

22. Всесвітня декларація ООН «Про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей» від 30.09.1990 р. URL: <https://vvppr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/129/2018/06/Конвенція-про-права-дитини-1.pdf>

23. Хартія Співтовариства про основні соціальні права працівників від 09.12.1989 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text)

24. Директива Ради ЄС від 19.12.1978 р. № 79/7/ЄЕС «Про поступову імплементацію принципу рівності чоловіків і жінок у сфері соціального забезпечення». URL: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/334/files/directive79-7.pdf>

25. Європейський кодекс соціального забезпечення. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_329#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text).

26. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights). Офіційний сайт URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>

27. Роль ЄСПЛ у забезпеченні належного та ефективного механізму захисту прав людини в Україні. *Юридична газета online* : веб-сайт. 2019. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rol-espl-u-zabezpechenni-nalezhnogo-ta-efektivnogo-mehanizmu-zahistu-prav-lyudini-v-ukrayini.html>

## References

1. Chernov, S.I. & Haiduchenko, S.O. (2014), *Tekst lektsii z dystsypliny «Publichne administruvannia»* [Text of lectures on the discipline "Public Administration"], Khark. nats. un-t misk. hosp-va im. O.M. Beketova, Kharkiv, Ukraine.

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine «On Cabinet of Ministers of Ukraine», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), Law of Ukraine "On Central Bodies of Executive Power", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (Accessed 28 Aug. 2023)

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), Law of Ukraine "On local state administrations», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text> (Accessed 28 Aug. 2023).

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine" available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Law of Ukraine "On State Assistance to Families with Children", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text> (Accessed 28 Aug. 2023).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (Accessed 28 Aug. 2023).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), Law of Ukraine "On Social Services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (Accessed 28 Aug. 2023).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), Law of Ukraine "On social and legal protection of military personnel and members of their families", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (Accessed 28 Aug. 2023).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), Law of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (Accessed 28 Aug. 2023)

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine "On the Basics of Social Protection of Persons with Disabilities in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine "On the Status and Social Protection of Citizens Affected by the Chernobyl Disaster", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), Law of Ukraine "On pension provision", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), Law of Ukraine "On Mandatory State Social Insurance", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), Law of Ukraine "Basics of the legislation of Ukraine on mandatory state social insurance", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 27 Aug. 2023).

17. Hnatenko, K.V. (2020), «Principles of social security are the basis of the field of social security law», *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, vol. 2(31), pp. 52-55, available at: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/564/777> (Accessed 27 Aug. 2023).

18. Leskova, L.F. (2015), «Social protection as a necessary element of the functioning of the state in the conditions of a market economy», *The Top Actual Researches in Modern Science: proceedings of the International Scientific and Practical Conference (July 18-19, 2015, Ajman, UAE)*, Vol.III, Dubai, Rost Publishing, p.14 – 22.

19. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Order «On the approval of the Concept of implementation of the state policy on social protection of the population and protection of children's rights», available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-2020-p#Text> (Accessed 29 Aug. 2023).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), «European Charter of Local Self-Government» available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text) (Accessed 29 Aug. 2023).

21. UN General Assembly (1948), «Universal Declaration of Human Rights», available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text) (Accessed 29 Aug. 2023)

22. UN (1990), World Declaration "On Ensuring the Survival, Protection and Development of Children", available at: [https://vvppr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/129/2018/06/Convention\\_about-the-rights-of-children-1.pdf](https://vvppr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/129/2018/06/Convention_about-the-rights-of-children-1.pdf) (Accessed 29 Aug. 2023)

23. European Communities (1989), «Community Charter on Basic Social Rights of Employees», available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_044#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_044#Text) (Accessed 27 Aug. 2023)

24. Council of the EU (1978), Directive "On the gradual implementation of the principle of equality between men and women in the field of social security." available at: <https://www.rac.org.ua/uploads/content/334/files/directive79-7.pdf> (Accessed 27 Aug. 2023)

25. Council of the EU (1964), «European Social Security Code», available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_329#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_329#Text) (Accessed 27 Aug. 2023).

26. European Court of Human Rights (2023), Official website, available at: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> (Accessed 27 Aug. 2023)

27. Press service of the Seventh Administrative Court of Appeal (2019), «The role of the ECHR in ensuring a proper and effective mechanism for the protection of human rights in Ukraine», *Yurydychna hazeta online*,. available at: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/rol-espl-u-zabezpechenni-nalezhnogo-ta-efektivnogo-mehanizmu-zahistu-prav-lyudini-v-ukrayini.html> (Accessed 27 Aug. 2023)

*Стаття надійшла до редакції 06.09.2023 р.*